

דפי עיון

"ליהודים היתה אורה" אמר רבי יהודה:
אורה - זו תורה.

וכך הוא אומר:
"כי נר מצוה ותורה אור" [מגילה ט"ז]

לזכרה של: אורה מושקוביץ ע"ה
משואות-יצחק

במפרשים

י"ל ע"י מ. מושקוביץ * משואות-יצחק 79858 ד.נ.שדה-גת * טל': 08-8616173 * פקס: 08-8616174

שנת תשע"ח

פרשת מטות

א. ביאור יש"ר .

פרק לא, פסוקים כג', כד':

.. (כג) כל דבר אשר יבא באש. תשמישו ע"י אש, אם ע"י חמין או ע"י אור עלמנו: תעבירו באש. אם תשמישו באור ממש כגון הזהב והכסף הנחושט והצרזל מלכנו באור, ואם תשמישו ע"י חמין כגון הדליל והעופרת מנגעילו בחמין, הכל כדרך שהיה התשמיש בו באיסורין: אך במי נדה. זהו אפר הפרה לטהרתן מטומאת מת, וחז"ל סמכו על מקרא זה ללמד על הטבילה במקוה, שכל כלי מתכות לריבין עוד טהרה במקוה, ופירשו מי נדה במים שראוי שתטבול בהם הגדה, אולם פשוטו על מי אפר הפרה כהרגום אונקלוס: וכל אשר לא יבא באש. אין תשמישו ע"י אור רק בלונן ולא בלעו איסור: תעבירו במים. לכנס ולשפספס במים יפה עד שתסור החלודה שנדבק בהן מן האיסור, שזהו הכשרן מן האיסור, כי כדרך תשמישן הכשרן, וכך אמרו חכמים מדיחן ומטבילין והן טהורין. והנה הזהיר עתה על הגעלת כלי מדין, ולא הזהיר על כלי סיחון ועוג, הטעם כי ארץ סיחון ועוג מנחלת ישראל היא והותר להם כל שללס אפילו האקורים דכתיב ונתים מלאים כל טוב, ואמרו חז"ל כותלי דחזירי אשתרו להו, אבל מדין לא היה משלהם רק לנקום מהם הרגום ולקחו שללס, ולכן נהג איסור בכליהם, וכן צדין הטומאה שהזהיר עתה ואתם חנו וכו' כי במלחמת סיחון ועוג היו כל ישראל וטומאה הותרה בליבור, ועל דרך הפשט הזהיר שיהיו מחוץ למחנה ז' ימים ויתחטאו כדי שלא יטמאו את העם, אבל שם כלם היו שוים בדברי: (כד) וכבשתם. באורו וכאשר תכנסו בגדיכם ציזם השביעי אז תטהרו:

אלוה

1. איך ולמה מרחיק כרסנו את השימוש באש?
2. מהו הסברו על מי נידה והשימוש בהם?
3. מה ולמה ההפך בין כלי מדין לכלי סיחון ואור?
4. מתי ולמה "טומאתם והותרה בליבור"?
5. מה חידושו על פסוק כד'?

* * *

ב. הכתב והקבלה.

פרק לא' פסוק מח' / פרק לב' פסוק :

(מח) הפקודים אשר לא לפי הצבא. בכל הפרשה קרא את אנשי המלחמה בשם "צבא". רק בפסוק יד אמר "ויקצוף משה על פקדי החיל". כי בהחיותם את הנקבות נגד רצונו ית' קראם "חיל", שהיו דומים בזה לשאר חיילות העושים במלחמה כרצונם. אמנם בענין המלחמה עצמה שהיו עושים כפי הרצון המצווה קראם בשם משובח "צבא", עיין מזה שכתבתי בא (שמות יב, מא) "צבאות ה'".

מטות

הפקודים אשר לאלפי הצבא. אם יהיו "לאלפי" על הסכום, מה יאמר אח"כ "ושרי המאות". אבל כיון שהאנשים שיצאו לצבא המלחמה היו אנשי מעלה וחשובים קראם "אלפי הצבא", וכדלעיל (פסוק ה) "וימסרו מאלפי ישראל". [אפשר להביא מקור לזה ממדרש בראשית רבה (כח, ד) על פי "אדם אחד מאלף מצאתי". עיין "מוסף הערוך", ערך: אלף].

(ג) ונקרב את קרבן ה'. "במחשבה או בפה, ומכאן שהקדש דמים קרוי קרבן". (רבינו בחיי).

(לב, א) ומקנה רב היה לבני ראובן ולבני גד. הזכיר תחלה בני הגבירה [ראובן] ואח"כ בני השפחה [גד]. (רבינו בחיי).

(ב) ויבאו בני גד. הם היו בעלי העצה תחלה לכן הקדימן שם הכתוב. ועוד שהיו בעלי גבורה יותר מבני ראובן, כמו שכתוב "וטרף זרוע" (דברים לג, כ). ולא היו מתפחדים מאנשי הארץ לשבת במקומות אלה, אעפ"י שהיו רחוקים משאר השבטים שהיו מקובצים בארץ הקדושה. (רבינו בחיי).

מלות

1. פרשנו מפתח בין "צבא" לבין "חויף" ומסביר את התנבאות, התוכף להסביר?
2. מה חידושו בפסוק ד'?
3. לכאורה - מה קשה לו בפסוק א' הפרק לב' האצריק ביאור?
4. לצומת זאת מה חידושו ביאורו את פסוק ב'?

* * *

ג. ספורנו עם פירוש הרב י. קופרמן.

פרק לא' פסוקים ד', ו':

(ה) וימסרו. למשה מאת כל שבט ושבט.¹

(ו) וישלח אתם משה אלף אלף למשה לצבא. שלח אלף לכל מטה, שיתקבצו יחדו לצבא.² אתם ואת

פינחס. ואחר שנתקבצו, שלח אותם כלם יחדו,³ ועמם שלח את פינחס.⁴ לצבא וכלי הקדש והצצרות התרועה בידו. שלח אותו "לצבא",⁵ לראש ומשוח מלחמה,⁶ ושיהיה "כלי הקדש והצצרות התרועה" בךשותו.

1. שני חידושים (הקשורים זה בזה) חידש כאן רבינו, הראשון בדין משה, והשני בדין השליחות לצבא. משה צוה אותם (פסוק ג) "החלצו מאתכם אנשים לצבא", ובהמשך (פסוק ד) "אלף למטה... תשלחו לצבא", ממנו משתמע שצריכים אלף מתנדבים ("החלצו") מכל שבט ושבט, אשר יצאו לצבא בשליחות השבטים ("תשלחו לצבא"). ולא כך עשו (לדעת רבינו), אלא התנדבו ובאו אל משה (ולא אל ראשי שבטיהם), והוא אשר שלח אותם (עיין ביאורנו לפסוק ו). רבינו מציין 'מכל שבט ושבט' כדי ללמד שלא באו אליו "כצבא" מאורגן על כל כללי צבא, אלא כשבאו אליו, עדיין היו שתיים עשרה קבוצות נפרדות (אחת מכל שבט), כאשר רק אחר כך נעשו "צבא". ושמה דברי רבינו סובלים נופך נוסף. הרי ידועה השיטה שפנחס ולא משה נתמנה לתפקיד זה של נקמה במדין, משום שמשה לא יכול היה לעשות זאת עקב הכרת הטוב שיש לו אישית כלפי מדין, בו מצא מקלט בכרחו מפרעה (מעין זה שלא הכה ביאור ולא בעפר מצרים).

3. כך ביאור "אותם" המיותר לחלוטין לפי הפשט הפשוט. אלא בא אחרי "לצבא" ללמד ששילוחם נעשה רק אחרי שהיו "צבא". 4. ולא שתפקידו של פנחס היה לארגן אותם כ"צבא" (עיין הערה 6). 5. זה תפקידו הראשון, הנלמד מיתור הלשון "לצבא", ומזה שהמלה מוטעמת בטעם מפסיק, כלומר, זהו תפקיד העומד בפני עצמו. 6. רמב"ם הלי מלכים פרק ז א"ב: אחד מלחמת מצוה ואחד מלחמת הרשות, ממנין כהן לדבר אל העם בשעת המלחמה ומושחין אותו בשמן המשחה, וזהו הנקרא משיח מלחמה. שתי פעמים מדבר משיח מלחמה אל העם: אחת בספר... ואחת בעורכי המלחמה... (עכ"ל). הרי שמינוי משיח מלחמה בא אחרי שהצבא כבר התארגן ומתפקד כצבא מלחמה. אולם רבינו הקדים לכתוב 'לראש' נוסף על משוח מלחמה, ממנו משתמע שתפקיד כפול ניתן לפנחס (ועיין בפרש"י שלוש טעמים מדוע ניתן תפקיד צבאי לפנחס בפעולה זאת של נקמה במדין). גם תפקיד נוסף זה נמסר לו רק 'אחר שנתקבצו'. ושמה רבינו מדגיש את ההתקבצות שלהם לפני כל פעולה מצד משה (כולל מינוי משיח מלחמה) משום שציווי ה' היה "נקם נקמת בני ישראל". אם הנקמה היא שלהם, עליהם לפעול את הפעולה הראשונה. 7. גם זה מינוי מטעם משה, כלומר עליו לדאוג לכך שאלה הכלים יהיו ברשותו. בזה שולל רבינו את הפירוש ששלח את פנחס, כאשר הכלים האלה הם כבר ברשותו (על פירוש בידו ברשותו, עיין רש"י בפסוקנו, וביסוד הענין ברש"י לשמות יד, לא ד"ה את הדי הגדולה).

לכן הוא צוה שהמטות יסדרו את החיילים המתנדבים לצבא מאורגן, והם אשר ישלחו אותו צבא למלא את משימתו. אבל המתנדבים ביקשו להם את זכות הצדיק, ולכן "וימסרו" - למשה, טרם התארגנו לצבא, בעוד הם עדיין מאת כל שבט ושבט' (בוזה יובן המשך ביאור רבינו לפסוק ו). זכות הצדיק פירושו מלחמה על דרך נס ולא בדרך הטבע. כי כל מה שעשה משה רבינו היה למעלה מדרך הטבע, והרי הציווי לכתחילה היה אליו. ושמה הבינו כי בלי זכות הצדיק לא יסתייע מילתא, שהרי משה אמר להם "לתת נקמת ה'", ונקמת ה' בודאי דורשת זכות משה רבינו נאמן ביתו.

2. בעקבות פירושו לפסוק ה מוסיף רבינו לדייק מזה שכתוב "וישלח" ולא "ויפקד". אנו מבינים שמצד אחד נענה משה לפניית העם ב"וימסרו" - 'למשה' (פסוק ה), אלא שלא הוא הממלא תפקיד צבאי. ההתארגנות למסגרת צבאית נעשתה על ידם הם, ורק אחרי שכך התארגנו, אז נתן להם את ברכתו בזה שישלח אותם, כאשר הם עתה שלוחי דמשה. רבינו מפרש "צבא" מלשון "צבא השמים" הנשים הצובאות" וכדו', כלומר התארגנות והתקבצות יחד למטרה משותפת. במקרה דנן הכוונה היא לעשות מלחמה, כאשר באותה מסגרת יש היארכיה מקצינים ועד לטוראים. לפי זה פירוש "לצבא" הוא לקראת צבא, כלומר למטרת התארגנות והתקבצות. על "חלוצי צבא" אלה להתקבץ "לצבא". [אשר להימנעות משה מליטול חלק 'צבא' במצוה זאת - נקם נקמת בני ישראל" - עיין במשך חכמה לשמות לב, וז"ה ואמר אל משה קול מלחמה במחנה, על ההבדל בין משה ובין יהושע בעניני מלחמה].

1. איך פרשננו מ'פין את הנאמר בפסוק ה' ואיך פרשן פרשננו מאכרו בהרחבה?
2. מהי ה'דברתו למעשה': "צבא"?
3. מה בדיוק היה כאן תפקידו של פנחס?
4. למה משה לא פיקד על כל המצאצ הזה?
5. פרשן פרשננו מאריק כאן בפירושו, התוכל למצוא סיבה מיוחדת לכך?

* * *

ד. אור החיים.

גם יתישב למה אמרו ב' גבולים נגדיים, א' עד אשר אם הביאנם וגו', וב' עד התנחל, והגם שהא' אמרו לענין נחליץ חשים והב' לענין השבתם לארצם, עם כל זה מפסוק ראשון משמע שלא חיבו עצמן אלא עד הביאם למקומן ולא עד התנחל, ולדברנו עלה על נכון, ואמר להם משה בנו לכם ערים לטפכם, דקדק לומר לכם, פרוש למה שברצונכם שהוא לכנות ערי מבצר, וכן היה דכתיב ויבנו את דבן ואת עטרת וגו' שאלו הם ערי המבצר שהם העירות הגדולות שהזכירו בשאלתם, ותמצא שלא חזרו לבתיהם עד אחר י"ד שנה של כבוש וחלוק: (יט) כי לא נחל וגו' כי באה וגו'. אומרו כי לא נחל, היא נתינת טעם למה שאמרו בסמוך עד התנחל בני ישראל וגו' שהוציאו עצמן מהנחלה, לזה אמרו טעם שאנו מיחסי הנחלה לישראל ולא לנו מטעם כי לא נחל אתם כי באה וגו' פרוש מטעם שבא נחלתנו וגו'. או נתכוננו לומר שאחר שקבלו עליהם כל האמור יודע עתה שטעם שאלתם לא מטעם יראתם ממלחמת העמים הוא כמו שבא החשד בדברי משה אלא מטעם שאין להם נחלה בארץ פי ה' נתן להם נחלתם כבר מעבר הירדן מזרחה:

יו) וישוב טפנו וגו'. ה'צרף לומר זה, גם לא אמרו בן למעלה כשהזכירו וערים לטפנו, נתכוננו לומר שאם ישבו טפם בערים בצורות אז יכולין להוסיף עוד תנאי אחר שלא ישבו לבניהם עד התנחל איש נחלתו פרוש אחר שיעברו שבע שנים של כבוש ושבע שנים של חלוק, ואם לא יהיו בערי המבצר פרוש ערים בצורות לשמרה (אלא לשמירה) כמצטרף לא יהיו בטוחים בהם להתעכב כל כך ארבע עשרה שנה אלא שבע שנים עד שיכבשו את הארץ, ולזה כתב מאמר וישוב טפנו בערי המבצר באמצע שני המאמרים שכלם ענין אחד שהם מאמר ואנחנו נחליץ חשים וגו' עד הביאנם אל מקומם ומאמר לא נשוב אל בתינו עד התנחל וגו' ומן הראוי היה לו להסמיק שני המאמרים שהשני גזרה של הראשון ולא להפסיק בשלא בענין, ולדברנו יתישב על נכון:

עאלות

1. מה לדעת פרשננו הקושי בקטע הראשון ומה מצנהו?
2. לפי תיאורו של פרשננו מה בדיוק היתה הפציה עצמה בסנייה, עלה המ צוניט למשה?
3. על מה המ התחייבו והאם צמדו בכך?
4. מה היה יכול להיות ההפך בין השתתפות במלחמה ובין סיוט ההתנחלות?
5. מה היה החשד של משה כלפיהם ואיך המ פותרים זאת?